

Förord

Intresset för att starta fristående skolor är större än någonsin tidigare. I takt med att fler och fler fristående skolor etableras växer också det massmediala intresset. Varje dag ringer ett stort antal personer till Skolverket för att få svar på frågor som rör fristående skolor.

För att göra informationen mera lättillgänglig gav verket 1998 ut en rapport om de fristående grundskolorna. I rapporten redogjordes för 1997 års ansökningsomgång och en del statistik presenterades. Rapporten tog även upp nya bestämmelser som hade införts på området. Rapporten blev mycket efterfrågad och har fungerat som ett bra hjälpmedel i verkets informationsspridning om fristående skolor.

I årets upplaga uppdateras den statistik om antalet skolor, elevutveckling m.m. som redovisades i förra årets rapport. Liksom tidigare får också den nyligen avslutade ansökningsomgången, där ansökningar om att få starta fristående grundskolor hösten 1999 behandlats, ett relativt stort utrymme. Nytt för i år är att rapporten även tar upp och jämför skillnader mellan de fristående- och de kommunala grundskolorna.

Rapporten har utarbetats av Hanna Andersson och Joakim Feldt.

Stockholm juni 1999

Birgitta Fredander
Enhetschef

Joakim Feldt
Projektledare

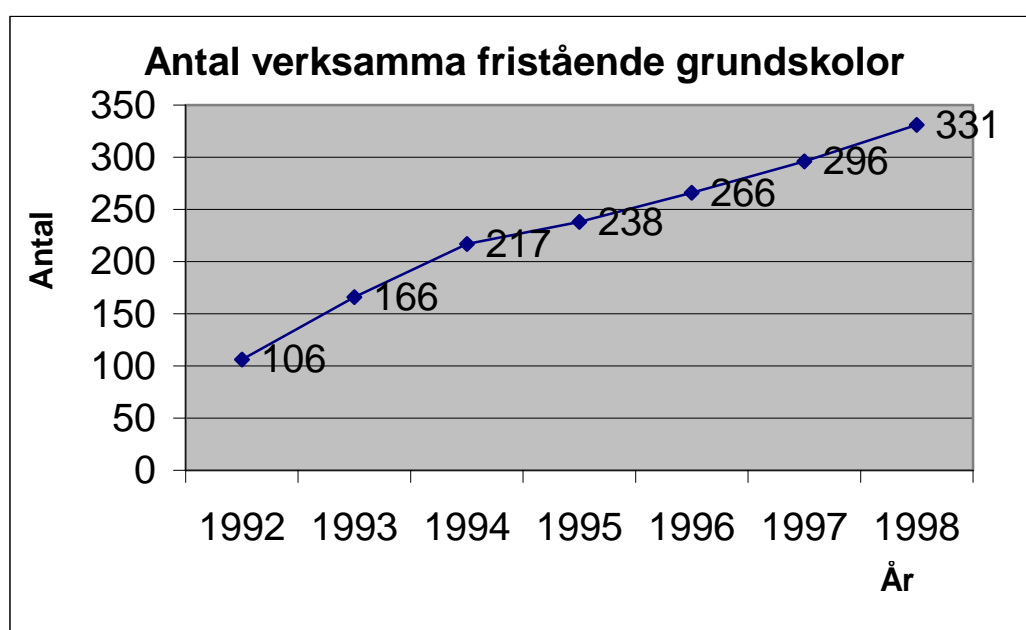
Innehållsförteckning

ANTALET FRISTÅENDE GRUNDSKOLOR FORTSÄTTER ATT ÖKA	3
<i>Antal elever.....</i>	<i>4</i>
<i>Antal skolor per inriktning.....</i>	<i>5</i>
<i>Huvudmannaskapet i de fristående grundskolorna.....</i>	<i>6</i>
<i>Kommunala bidrag till fristående skolor.....</i>	<i>7</i>
1998 ÅRS ANSÖKNINGAR OM GODKÄNNANDE FÖR ATT STARTA FRISTÅENDE GRUNDSKOLOR.....	9
<i>Ansökningar per år.....</i>	<i>10</i>
<i>Skäl till avslag.....</i>	<i>11</i>
<i>Överklaganden.....</i>	<i>11</i>
<i>Återkallade godkännanden</i>	<i>11</i>
<i>Kommunernas yttranden.....</i>	<i>12</i>
FRISTÅENDE GRUNDSKOLOR OCH KOMMUNALA GRUNDSKOLOR	14
<i>Lärartäthet.....</i>	<i>14</i>
<i>Skolstorlek.....</i>	<i>16</i>
<i>Elevresultat.....</i>	<i>16</i>
<i>Modersmålsundervisning.....</i>	<i>19</i>
LAGAR OCH FÖRORDNINGAR SOM STYR GODKÄNNANDET AV FRISTÅENDE GRUNDSKOLOR.....	20
TABELLER OCH DIAGRAM	22
KÄLL- OCH LITTERATURFÖRTECKNING	22

Antalet fristående grundskolor fortsätter att öka

Fristående skolor har under 1990-talet ökat i omfattning och spridning. Från att endast finnas i begränsad utsträckning på några få platser i landet är de numer ett allt vanligare inslag i skolverksamheten över hela landet.

Diagram 1

Av landets 289 kommuner har 124 en eller flera fristående grundskolor. Nedan redovisas de kommuner där det finns flest verksamma fristående grundskolor, dvs. 5 eller fler.

Tabell 1 Antal fristående grundskolor fördelade per kommun

Stockholm	41	Örebro	7
Göteborg	30	Nacka	6
Sollentuna	10	Linköping	6
Helsingborg	10	Västerås	6
Södertälje	9	Haninge	5
Uppsala	9	Lund	5
Malmö	9	Uddevalla	5

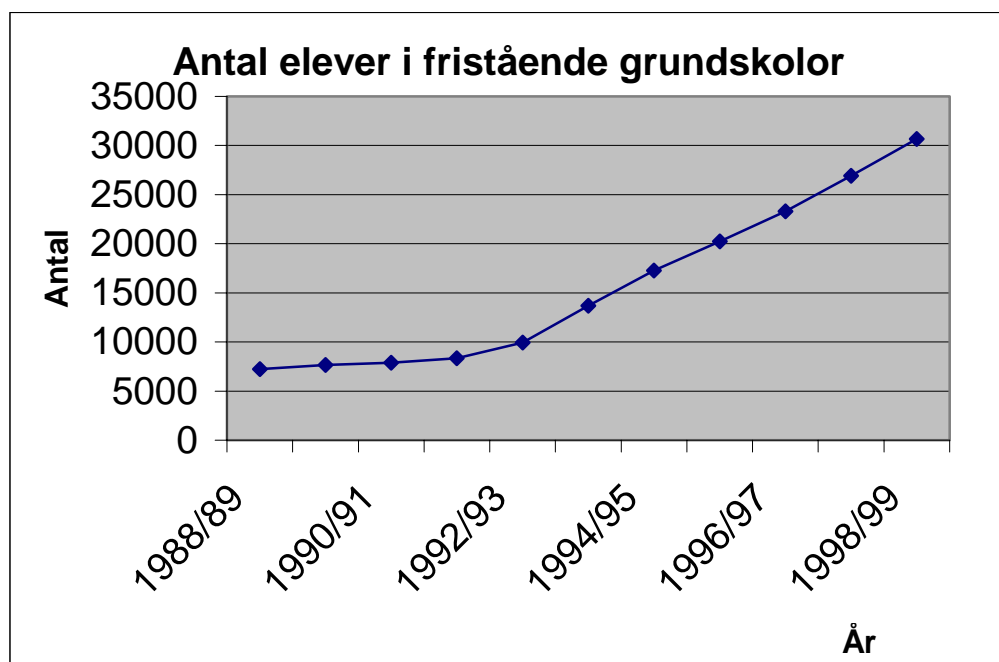
Sammanlagt ligger 80 av 331 fristående grundskolor i Stockholms, Göteborgs och Malmö kommuner. Totalt ligger alltså 24 procent av samtliga fristående grundskolor i dessa tre storstadskommuner. Den ovan redovisade

statistiken visar att majoriteten av de fristående grundskolorna återfinns i Stockholms, Skåne och Göteborgs och Bohus län. Trots den ökade spridningen i landet är fristående grundskolor fortfarande i stor utsträckning ett storstadsfenomen.

Antal elever

Läsåret 1998/99 var antalet elever i fristående grundskolor ca 30 700. De motsvarar ca 3 procent av det totala elevantalet i landets grundskolor.

Diagram 2

Antalet elever som går i fristående grundskolor har ökat i och med att allt fler skolor har startat. Mellan åren 1988 och 1992 ökade antalet elever i fristående grundskolor med ca 680 per år. Efter 1992 har ökningen i elevantal per år stigit. Under den senaste sexårsperioden har antalet i elever i fristående grundskolor i genomsnitt ökat med över 3400 elever per år.

I 10 procent av landets kommuner går över 5 procent av kommunens grundskoleelever i en fristående skola. I 20 kommuner går mer än 6,5 procent av eleverna i en fristående grundskola (se tabell 2). Det är en betydligt större andel än de 3 procent som är genomsnittet för landets samtliga kommuner. I små kommuner kan naturligtvis etableringen av en enda fristående grundskola innebära att andelen elever i fristående skolor blir relativt stor.

Tabell 2 Andel av kommunernas grundskoleelever som går i en fristående skola

Lidingö	14,6	Örkelljunga	7,7
Sollentuna	12,5	Vännäs	7,5
Pajala	10,2	Värmdö	7,4
Göteborg	10,1	Överkalix	7,3
Bollebygd	9,7	Linköping	7,3
Salem	9,5	Nacka	7,2
Vänersborg	9,2	Höganäs	7,2
Danderyd	8,7	Västerås	7,1
Vaxholm	8,5	Botkyrka	6,8
Stockholm	8,2	Simrishamn	6,8

Antal skolor per inriktning

Skolverkets kategorisering av fristående grundskolor utgår från vilken inriktning undervisningen vid respektive skola har. Den nuvarande kategoriseringen fastställdes av Skolverket 1994. Huvudmannen anger i sin ansökan vilken inriktning skolan kommer att ha. Skolverket gör således ingen egen bedömning av skolans inriktning. Detta medför att den nedan presenterade statistiken inte är helt tillförlitlig. En del skolor skulle t.ex. kunna föras till både två och tre inriktningar. Ett exempel är de muslimska skolorna som trots stora likheter i såväl kursplaner som läroplaner ibland beskrivs som konfessionella och ibland som språkligt/etniska eller allmänna. Med anledning av detta har Skolverket övervägt att själv klassificera skolornas inriktning.

De sex kategorierna är *allmän, speciell pedagogik, konfessionell, speciell ämnesinriktning, språklig/etnisk* samt *övriga*. Till kategorin *speciell pedagogik* hör bl.a. inriktningarna Waldorf, Montessori, Freinet och Reggio Emilia. Till kategorin *övriga* hör inriktningarna skoldaghem, ungdomar med psykosociala svårigheter och ungdoms- och utbildningscenter med internatboende. I tabell 3 redovisas även internationella skolor¹ och riksinternaten².

Fristående skolor med speciell pedagogik som inriktning är fortfarande de vanligast förekommande. De utgör tillsammans med skolor med allmän inriktning drygt två tredjedelar av samtliga fristående grundskolor.

Konfessionella skolor samt de med språklig/etnisk profil har inte ökat nämnvärt i antal under den senaste femårsperioden. Det har heller inte

¹ Internationella skolor är fristående skolor, godkända av Skolverket, som har en annan internationell inriktning än den som finns i grundskolan eller i en fristående skola som motsvarar grundskolan. Se 9 kap. 5 § skollagen.

² De tre riksinternaten, Sigtuna, Gränna och Lundsberg, utgör en särskild utbildningsform som kan ha både enskild och kommunal huvudman. Regeringen beslutar om en internatskola skall ges ställning som riksinternat. Se 10 kap. 1 § skollagen samt förordningen (1991:1080) om riksinternatskolor.

Riksinternaten eller de internationella skolorna. Skolor med speciell ämnesprofil och de som går under benämningen övriga har under samma period fördubblats i antal men svarar fortfarande för en liten andel av de fristående grundskolorna.

Den mest dramatiska ökningen har skett i den kategori skolor som har en allmän inriktning. De har ökat från 55 skolor 1994/95 till över 100 skolor 1998/99.

Tabell 3 Antal skolor per inriktning

	1994/95	1995/96	1996/97	1997/98	1998/99
Speciell pedagogik	83	91	102	110	121
Allmän	55	64	69	83	105
Konfessionell	45	45	49	54	56
Språklig/ etnisk	16	18	21	21	18
Speciell ämnesprofil	5	6	9	10	13
Övriga	4	5	7	8	8
Internationell	6	6	6	7	7
Riksinternat	3	3	3	3	3
Totalt	217	238	266	296	331

Huvudmannskapet i de fristående grundskolorna

En fristående skola får enbart anordnas av enskilda fysiska och juridiska personer. Detta innebär att en kommun inte får stå som huvudman för en fristående skola. I början av 1990-talet var ideella föreningar den klart mest vanliga huvudmannaförmen. Av de grundskolor som blev godkända mellan åren 1991/92-1992/93 hade 39 procent en ideell förening, 25 procent en stiftelse och 21 procent en ekonomisk förening som huvudman. Enbart 11 procent hade ett aktiebolag som huvudman. Minst representerade var enskilda näringsidkare (2 %) och handelsbolag (2 %).

Idag har situationen förändrats. År 1998/99 var den vanligaste formen av huvudmannskap bland de 98 godkända skolorna aktiebolag (30%). Andelen skolor med ideella föreningar som huvudman var 17 procent och andelen med stiftelser 11 procent.³

Det har under de senaste åren blivit allt vanligare att enskilda näringsidkare ansöker om att få starta fristående grundskolor. Från att i ansökningsomgången år 1994/95 enbart motsvarat 2 procent av samtliga huvudmän har siffran stigit till 16 % år 1998/99. Om man enbart ser till de som ansökte om att få starta en ny skola och exkluderar de beslut som innebär utökade godkännanden av verksamheten blir siffran ännu högre

³ Andelen huvudmän i 1998 års ansökningsomgång: Aktiebolag 30%, Ideella föreningar 17%, Enskilda näringsidkare 16%, Ekonomiska föreningar 15%, Stiftelser 11% och Handelsbolag 10%.

(21%). Trenden uppmärksammades tidigt av Skolverket och redan i samband med handläggningen av 1997 års ansökningsomgång uppkom diskussioner om hur man bättre skulle kunna kontrollera en enskild huvudmans förutsättningar att bedriva skolverksamhet.

Under 1998 års ansökningsomgång har Skolverket regelmässigt inhämtat information om samtliga huvudmän från Upplysningscentralen (UC). Genom denna åtgärd kan Skolverket försäkra sig om att huvudmannen inte är på ekonomiskt obestånd eller att huvudmannen tidigare varit inblandad i företag vars skolor gått i konkurs. Att hämta in denna typ av ekonomisk information anses av Skolverket vara ett viktigt led i arbetet att trygga stabiliteten och varaktigheten i de fristående skolorna.

Det har också blivit allt vanligare att en huvudman ansöker om att få starta flera fristående skolor. På sikt skulle det kunna leda till att ett mindre antal skolhuvudmän står bakom en allt större andel av de fristående skolorna.

Kommunala bidrag till fristående skolor

De ekonomiska förutsättningarna för fristående skolor har ändrats under de senaste åren. På 1980-talet var bidragen till samtliga former av fristående skolor statsbidrag. Fristående grundskolor har sedan 1992 erhållit kommunala bidrag. Bidraget skulle 1992 motsvara minst 85 procent av kommunens genomsnittskostnad per elev och stadium under föregående kalenderår. Reglerna för bidragsgivningen ändrades igen 1995 med innebörden att bidraget skulle beräknas efter elev och årskurs under pågående kalenderår. Samtidigt minskade ersättningsnivån till 75 procent av kommunens genomsnittskostnad. Sedan den 1 juli 1997 tillämpas nya regler för kommunernas resursfördelning till fristående grundskolor.

De nya bidragsreglerna innebär att bidrag som lämnas till en fristående skola skall bestämmas med hänsyn till skolans åtagande och elevens behov efter samma grunder som kommunen tillämpar vid fördelning av resurser till de egna grundskolorna.

Flera remissinstanser vid remissbehandlingen av betänkandet, som låg till grund för den senaste ändringen,⁴ uttryckte oro för att en del kommuner inte skulle beräkna sina bidrag till de fristående skolorna på ett korrekt sätt utan utsätta skolorna för godtycke. Därför tillsattes en kommitté⁵ för att utreda effekterna av de nya reglerna.

Kommitténs utredning skall vara klar senast den 1 oktober 1999 och skall enligt direktiven innehålla en kartläggning och analys av de resursfördelningsregler som kommunerna tillämpar. Ett delbetänkande har redan presenterats, *Resurser på lika villkor?* (SOU 1998:112).

I delbetänkandet konstateras att det inte finns något enhetligt resursfördelningssystem för landets kommuner. Vidare saknar en tredjedel

⁴ Likvärdig utbildning på lika villkor (SOU 1995:109)

⁵ Kommittén för uppföljning av resursfördelning till fristående grundskolor (U 1997:10)

av samtliga kommuner som har fristående grundskolor ett politiskt beslut om hur resurserna till de fristående skolorna skall tilldelas, vilket innebär att tjänstemän i dessa kommuner ges möjlighet att själva besluta om tilldelningen.

1998 års ansökningar om godkännande för att starta fristående grundskolor⁶

I 1998 års ansökningsomgång behandlades ansökningar om godkännande och rätt till bidrag till fristående grundskolor som önskar starta läsåret 1999/2000. 153 ansökningar hade inkommit till Skolverket den 1 april 1998. Tre ansökningar var inte slutbehandlade vid färdigställandet av denna rapport (1 juni 1999). Fem ansökningar som inkom efter sista ansökningsdatum har behandlats. De senare är inkluderade i statistiken nedan.

Av de 155 ansökningar som behandlats godkände Skolverket 98⁷. Av de 98 godkända ansökningarna gällde 23 tidigare godkända skolor som önskade utöka sin verksamhet.

När det gäller ansökningarna om att starta en ny skola godkändes 70 skolor med rätt till bidrag fr.o.m. hösten 1999 och 5 med rätt till bidrag fr.o.m. hösten år 2000 (de 5 ansökningar som kommit in efter sista ansökningsdatum).⁸

26 ansökningar från 17 sökande har fått avslag.

Ett stort antal ärenden har avskrivits (31 stycken). De främsta skälen till avskrivningarna har varit att sökanden återkallat sin ansökan eller att Skolverket avskrivit ärendet då sökanden inte kompletterat sin ansökan med nödvändiga uppgifter.

Föregående ansökningsomgång godkände Skolverket 74 ansökningar, avslog 19 och avskrev 20.

En tidigare godkänd fristående skola som önskar byta huvudman ansöker om detta hos Skolverket. 14 ärenden gällande byte av huvudman har behandlats under 1998. Skolverket godkände 13 ansökningar. En fick avslag bl.a. på grund av att huvudmannen visat bristande ekonomisk stabilitet.

⁶ I rapporten *Fristående grundskolor 1997* redovisas behandlade ärenden efter kalenderår, dvs. mellan januari och december, vilket medför att denna redovisning av 1998 års ansökningsomgång, mellan april och april, inte är direkt jämförbar med uppgifterna i förra årets rapport.

⁷ Totalt antal *behandlade* ansökningar om att få starta eller få utöka sin grundskoleverksamhet: **155 = 150** (inkomna före den 1 april 1998) + **5** (för sent inkomna ärenden)

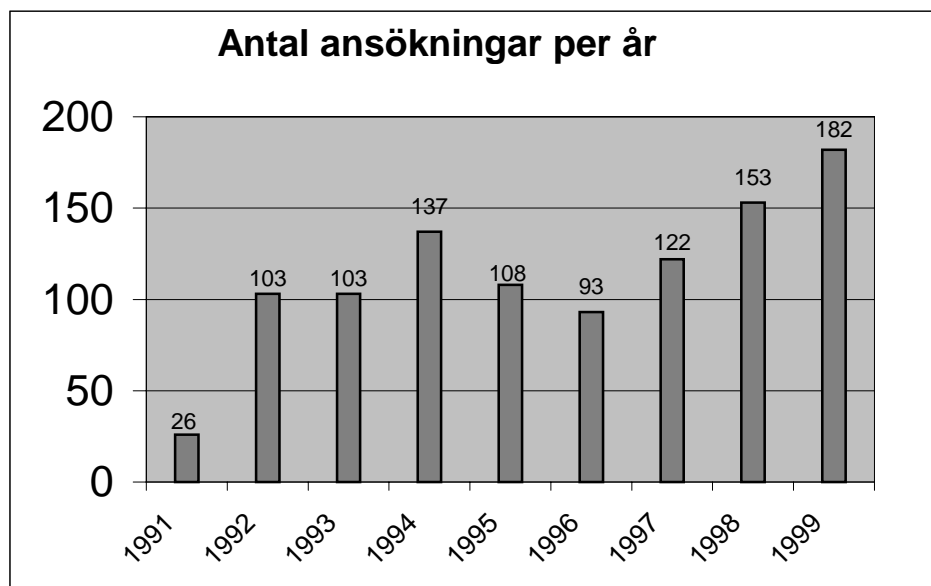
⁸ Totalt antal godkännanden: **98 = 23** (utökade godkännanden) + **70** (nya skolor; bidrag fr.o.m. 1999) + **5** (nya skolor; bidrag fr.o.m. 2000)

Enligt förvaltningslagen kan beslut som innebär myndighetsutövning överklagas. När det gäller godkännanden av fristående skolor och rätt till bidrag berör det såväl den sökande som kommunen, vilket medför att båda har rätt att överklaga beslutet. Åtta beslut i 1998 års ansökningsomgång har överklagats.

Ansökningar per år

Med undantag för 1991 har antalet ansökningar fram till 1998 varierat mellan 93 och 153 per år. Antalet ansökningar 1998 var större än tidigare år, men det största antalet ansökningar hittills har kommit in för behandling i 1999 års ansökningsomgång. Den 1 april 1999 hade 182 grundskoleansökningar inkommit till Skolverket.

Diagram 3

Stockholm, Malmö och Helsingborg var de kommuner som berördes av flest ansökningar i 1998 års ansökningsomgång. Inom parentes anges antalet ansökningar som godkändes.

Stockholm	21	(18)
Malmö	9	(3)
Helsingborg	8	(6)
Uppsala	6	(5)
Göteborg	4	(1)
Nacka	4	(4)
Södertälje	4	(4)
Täby	4	(4)

Storstadskoncentrationen av fristående grundskolor ser således ut att bestå ännu en tid.

Skäl till avslag

Det vanligaste skälet till avslag (tio ärenden, tre sökande) har varit en kombination av att ansökan har varit ofullständig som underlag för beslut och att sökanden inte har kunnat visa att den stabilitet och varaktighet som krävs för verksamheten kan säkerställas.

Två avslag har motiverats med att ansökningarna har varit ofullständiga som underlag för beslut.

Att skolan inte uppfyller villkoren för en fristående grundskola har angivits som skäl till avslag i nio ärenden (sju sökande), vanligen i kombination med ytterligare ett eller flera skäl, t.ex. att ansökan har varit ofullständig som underlag för beslut, att Skolverket inte ansett det säkerställt att skolan skulle kunna ge kunskaper och färdigheter som till art och nivå väsentligen svarar mot de kunskaper och färdigheter som grundskolan skall förmedla eller att huvudmannen inte visat att den varaktighet och stabilitet som krävs kan säkerställas.

En ansökan avslogs bl.a. på grund av oklart huvudmannaskap och en annan ansökan avslogs då den tilltänkta huvudmannen enligt företagets bolagsordning saknade anknytning till skolverksamhet för skolpliktiga barn.

I ett fall konstaterades att ansökan hade kopierats från en annan huvudman och att kompletterande uppgifter som tillfördes ansökan gjorde den motsägelsefull och oklar. Skolverket bedömde bl.a. mot bakgrund av detta att huvudmannen inte visat lämplighet att bedriva skolverksamhet samt att skolans kvalitet och stabilitet var osäker.

En ansökan avslogs på grund av att urvalskriterierna för antagning till skolan inte var godtagbara enligt Skolverkets bedömning.

Ett avslag gällde enbart rätten till bidrag. Skolverket avslog ansökan med motiveringen att skolan inte uppfyllde de villkor för rätt till bidrag som anges i 9 kap. 6 § skollagen. Skolverket gjorde bedömningen att skolans verksamhet skulle innebära påtagligt negativa följder för skolväsendet i kommunen.

Överklaganden

Skolverkets beslut kan överklagas hos Länsrätten i Stockholm inom tre veckor från den dag då beslutet har delgivits huvudmannen. En kommun (Bjuv, två ärenden) och fem sökande (sex ärenden) har överklagat Skolverkets beslut. I det fall som berörde en sökande och två ansökningar, som båda fått avslag av Skolverket, valde Stockholms Länsrätt att avslå överklagandet. Länsrätten har ännu inte fattat beslut i något av de övriga ärendena.

Återkallade godkännanden

Ett beslut om godkännande av en fristående skola som motsvarar grundskolan kan återkallas av Skolverket om

- skolan inte längre uppfyller kraven för godkännande och bristerna inte avhjälpes trots anmodan,
- skolan trots anmodan inte har iakttagit sin skyldighet att delta i uppföljning och utvärdering samt nationella prov som genomförs av Skolverket,
- skolan har åsidosatt sin skyldighet att lämna information om resultat i de nationella proven,
- skolan inte har startats efter angiven tidpunkt i beslut om godkännande eller vilande godkännande.

Av totalt 33 återkallade godkännanden under 1998 motiverades 28 med att skolan inte hade startat. Ett vanligt skäl till detta är att huvudmannen inte fått tag i lämpliga lokaler. Av de övriga 5 hade 2 skolor lagt ned sin verksamhet och 2 skolor nekats uppskjuten start pga. att Skolverket noterat faktorer som tyder på att huvudmannen inte skulle kunna säkerställa den stabilitet och varaktighet som krävs. Ett godkännande blev återkallat efter det att huvudmannen blivit försatt i konkurs och skolverksamheten upphört.

Kommunernas yttranden

Skolverket remitterar ansökningar om godkännande av fristående grundskolor till respektive lägeskommun. Kommunerna ges därmed möjlighet att yttra sig om hur de ställer sig till en etablering av en fristående skola i kommunen. Totalt har 57 kommuner ombetts att yttra sig med anledning av de ansökningar som behandlats i 1998 års ansökningsomgång. I tre ärenden har de berörda kommunerna avstått från att yttra sig.

Liksom tidigare år var de flesta kommuner positivt inställda till en etablering av den tilltänkta fristående skolan (90 ärenden). Endast i 25 fall av totalt 121, dvs. 20,5 procent, har den berörda kommunen avstyrkt ansökan.⁹ I två fall har kommunen ställt sig positiv till ett godkännande av skolorna men avstyrkt rätt till bidrag. I ett ärende hade kommunen invändningar mot formella aspekter av skolans verksamhet. Under handläggningens gång reviderade den sökande ansökan på dessa punkter.

Drygt två tredjedelar av de kommuner som avstyrkt ansökan har anfört att en etablering skulle innebära påtagligt negativa följder för skolväsendet i kommunen. Detta skäl har ofta framförts i kombination med att kommunen pekat på brister i ansökan. I stort sett samtliga övriga yttranden där kommunen hade avstyrkt en etablering var motiven brister i ansökan.

⁹ I totalsumman 121 ingår inte avskrivna ärenden (31 st) samt ej avslutade ärenden (3 st): De fem ansökningar som inkom efter sista ansökningsdatum och som har behandlats är dock inkluderade.

Tillstyrkt	90
Avstyrkt	25
Avstått från att yttra sig	3
Formmässiga invändningar	1
Tillstyrkt godkännande – avstyrkt bidrag	2

I 1997 års ansökningsomgång var knappt en tredjedel av kommunerna negativa till en etableringen av fristående grundskolor. Andelen positiva kommuner har således ökat i jämförelse med föregående års ansökningsomgång.

Den vanligaste motiveringen till att kommunen valde att avstyrka var då brister i ansökan.

Fristående grundskolor och kommunala grundskolor

Fristående skolor är mycket uppmärksammade i media och i den politiska skoldebatten. Vi har därför valt att redovisa en del fakta och jämförande analyser om fristående grundskolor och kommunala grundskolor. De berör dels frågeställningar och utveckling inom skolan generellt, dels frågor om och hur fristående grundskolor skiljer sig från kommunala grundskolor.

Det statistiska underlaget som ligger till grund för redogörelserna är till största delen hämtat från Skolverkets rapport 165 Barnomsorg och skola- Jämförelsetal för huvudmän, delrapport, mars 1999.

Lärartäthet

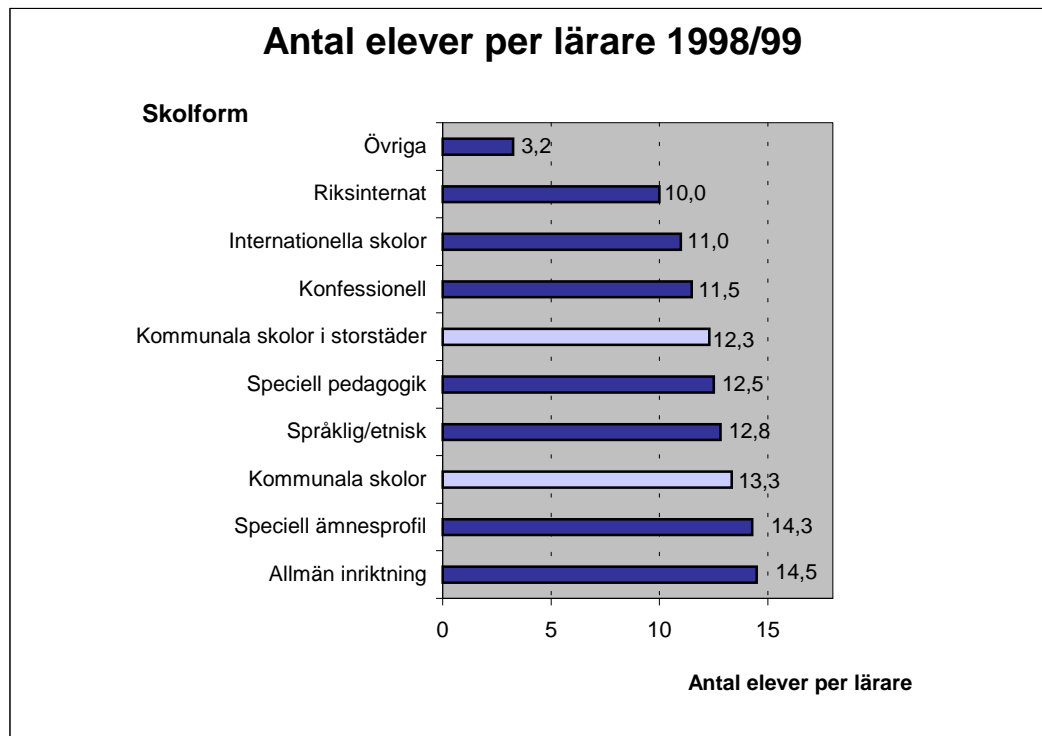
I den allmänna debatten om skolfrågor finns många kritiker mot att minska antalet lärare så att färre lärare får ansvar för fler elever. Deras argumentation utgår ofta ifrån att kvalitén på utbildningen försämras och att det blir svårare för lärarna att ge varje elev den uppmärksamhet och det stöd som är önskvärt. Riskerna för marginalisering av såväl speciellt intresserade elever som de som har svårigheter i skolan skulle således öka.

För att ur ett jämförande perspektiv redovisa antal elever per lärare presenteras uppgifter för kommunala grundskolor och för respektive inriktning när det gäller fristående grundskolor. Statistiken bygger på ett genomsnitt vid varje skola av antalet elever i förhållande till en heltidsanställd lärare.

Utifrån dessa uppgifter kan dock inga direkta slutsatser dras om skolornas utbildningskvalitet. Ett stort antal lärare i förhållande till elevmängden garanterar inte automatiskt en god utbildningskvalitet och vice versa.

I kommunala grundskolor finns i genomsnitt drygt 13 elever per lärare. I landets storstadskommuner (Stockholm, Göteborg, Malmö) är motsvarande genomsnitt drygt 12. Fristående skolor med speciell ämnesprofil (14,3) och allmän inriktning (14,5) är de enda typer av fristående grundskolor som har ett högre genomsnittsantal elever per lärare än genomsnittsantalet för de kommunala grundskolorna.

Diagram 4

Skolor med inriktningen övrig; skoldaghem, skolor för ungdomar med psykosociala svårigheter samt ungdoms- och utbildningscenter med internatboende, skiljer sig markant från andra typer av fristående skolor när det gäller lärartäthet. Vid dessa skolor finns det drygt 3 elever per lärare i genomsnitt. Att eleverna är så få, räknat per heltidsanställd lärare, kan förklaras med att huvudsyfte med dessa skolors verksamhet är att ge eleverna mycket hjälp och stöd i undervisningen.

Vid riksinternaten finns det i genomsnitt en lärare per 10 elever och vid de internationella skolor en lärare per 11 elever.

Vid fristående skolor med speciell pedagogik och språklig/etnisk inriktning är antalet elever per lärare endast något lägre än genomsnittet för de kommunala grundskolorna. De har dock fler elever per heltidsanställd lärare än vad de kommunala skolorna i storstäderna har. Med tanke på att en stor andel av de fristående grundskolorna ligger i storstadskommunerna eller i nära anslutning till dessa kan det vara mer relevant att jämföra de ovan redovisade siffrorna med genomsnittet för storstadskommunerna snarare än med genomsnittet för landets samtliga kommuner.

Skolstorlek

En skola skall enligt nuvarande reglering ha minst 20 elever om det inte finns särskilda skäl för ett lägre elevantal. Bakgrunden till detta är att möjligheterna till samarbete, social fostran och utveckling begränsas i en skola med färre elever. Det finns tre typer av särskilda skäl som kan motivera ett undantag från regeln om ett minimiantal elever. Ett särskilt skäl kan föreligga om skolan är belägen i glesbygd. Ett annat kan åberopas om skolan har karaktären av ett behandlingshem eller en terapiskola. Ytterligare ett särskilt skäl kan vara att skolan är nystartad och behöver en viss tid för att bygga upp verksamheten.

Det är vanligare med små skolenheter bland fristående skolor jämfört med kommunala. Drygt 40 procent av alla verksamma fristående grundskolor har färre än 50 elever. Ca 60 procent av eleverna i fristående grundskolor går i skolor med färre än 200 elever. Motsvarande siffra för de kommunala grundskolorna är ca 25 procent. I de kommunala grundskolorna går alltså 3 av 4 elever i skolor med *fler* än 200 elever.

Tabell 4 Skolstorlek 1998/99

Skolstorlek (antal elever)	Kommunala grundskolor		Fristående grundskolor	
	Andel skolor (%)	Andel elever (%)	Andel skolor (%)	Andel elever (%)
-49	13,7	1,8	43,8	12,8
50-99	18,8	6,4	28,1	21,4
100-199	24,2	16,7	16,3	25,4
200-299	17,1	20,3	6,9	17,8
300-399	12,7	20,8	2,4	9,1
400-499	7,0	14,7	1,2	5,8
500-	6,5	19,3	1,3	7,7

Eleveresultat

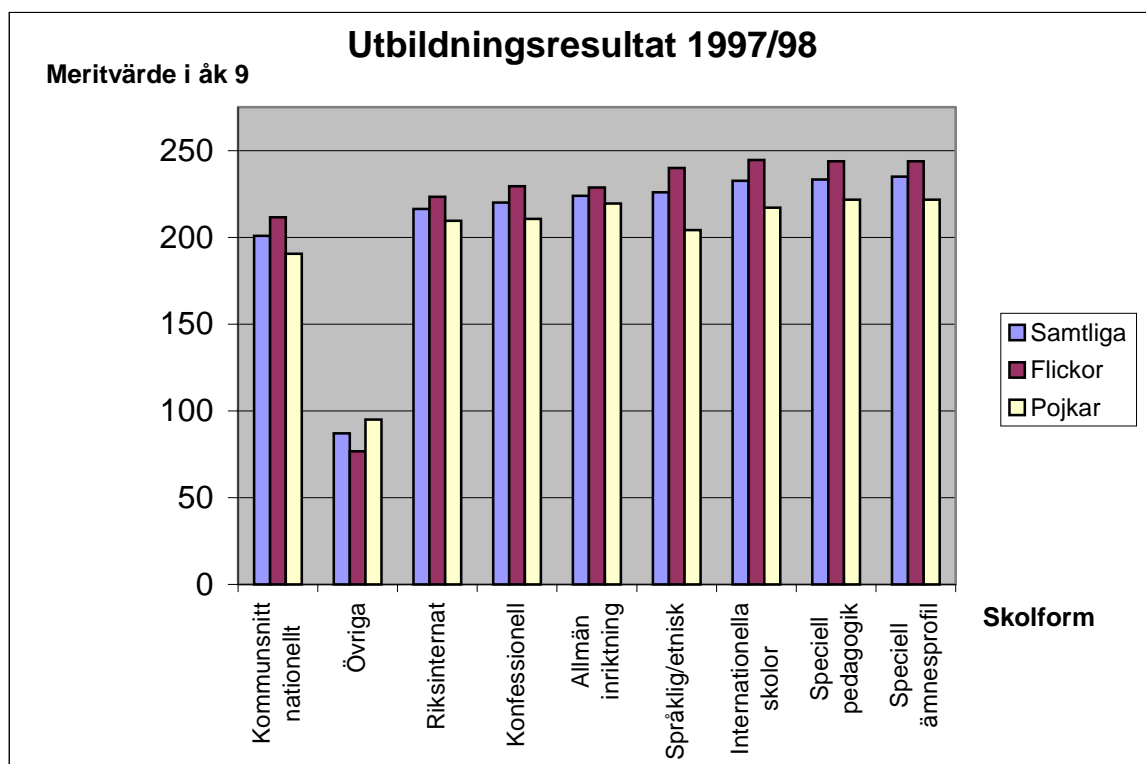
Betyg anges numer enligt skalan Godkänd, Väl godkänd och Mycket väl godkänd. Vid intagning till gymnasieskolan räknas de sk bokstavs-betygen om till poäng som sammanlagt ger eleven ett meritvärde. Betyget Godkänd ger 10 poäng, Väl Godkänd 15 och Mycket Väl Godkänd 20. Meritvärdet

grundar sig på de 16 ämnen som eleven har högst betyg i. Det maximala meritvärdet är således 320.

För elever i kommunala grundskolor var meritvärdet i medeltal 200,8 läsåret 1997/98.

Vid samtliga typer av fristående grundskolor hade eleverna i genomsnitt ett högre meritvärde än i kommunala skolor, med undantag för skolor som går under benämningen övrig. Som diagrammet nedan visar skiljer sig de senare markant från andra typer av fristående skolor även i detta sammanhang, med ett genomsnittligt meritvärde på 87.

Diagram 5

Även mellan fristående grundskolor med andra inriktningar är variationerna i genomsnittligt meritvärde relativt stora.

<u>Inriktning</u>	<u>Meritvärde i åk 9</u> (genomsnitt)
Riksinternat	216,3
Konfessionell inriktning	220,0
Allmän inriktning	224,0
Språklig/etnisk inriktning	226,0
Internationella skolor	232,6
Speciell pedagogik	233,4
Speciell ämnesprofil	235,0

Dessa siffror om meritvärde säger oss inte hur många elever kvalificerar sig för gymnasieskolan. Intagningen till respektive program sker visserligen utifrån meritvärdet, men eftersom kraven varierar mellan olika program och kommuner, kan vi utifrån dessa värden varken veta hur många elever som kommer in på sitt förstahandsval när det gäller program, eller hur många som kommer in överhuvudtaget.

Minimikravet för att kvalificera sig till gymnasieskolan är att eleven skall ha minst betyget Godkänd i alla kärnämnen (svenska/ svenska som andraspråk, engelska och matematik). En jämförelse mellan genomsnittligt meritvärde och andelen elever som är behöriga till gymnasieskolan kan visa om det finns stora skillnader mellan elevernas resultat.¹⁰

Utifrån genomsnittligt meritvärde konstaterades ovan att elever i fristående grundskolor hade ett bättre genomsnittligt meritvärde än elever i kommunala grundskolor (med undantag för skolor med inriktning övrig). Trots detta är andelen elever som är behöriga till gymnasieskolan större i kommunala grundskolor än i fristående skolor med konfessionell inriktning och vid riksinternaten.

När det gäller de senare kan detta antas bero på att några elever med höga betyg höjer det genomsnittliga meritvärdet, medan andra elever inte klarar minimikravet för behörighet till gymnasieskolan.

Värt att notera är att alla elever i de fristående grundskolorna inte får betyg enligt det mål och kunskapsrelaterade betygssystem som används i de kommunala grundskolorna. Av de 2101 elever som gick ut årskurs 9 i en fristående skola år 1998 var det ca 21 procent som inte fick ett sådant betyg. Dessa elever gick i stort sett uteslutande i skolor med speciell pedagogisk inriktning eller i en internationell skola. Meritvärdena i dessa kategorier är sålunda baserade på ett relativt litet antal elever.

Skolform	Andel behöriga till nationella program på gymnasieskolan	Meritvärde i åk 9 1997/98
Kommunsnitt nationellt	91,4	200,8
Kommunsnitt storstäder	88,6	201,3
Internationella skolor	100,0	232,6
Speciell ämnesprofil	96,4	235,0
Allmän inriktning	95,3	224,0
Speciell pedagogik	94,7	233,4
Språklig/etnisk inriktning	92,0	226,0
Konfessionell inriktning	91,2	220,0
Riksinternat	90,9	216,3
Övriga	42,9	87,1

¹⁰ Man bör dock vara försiktig när man jämför dessa siffror då antalet elever inom varje kategori varierar kraftigt.

Modersmålsundervisning

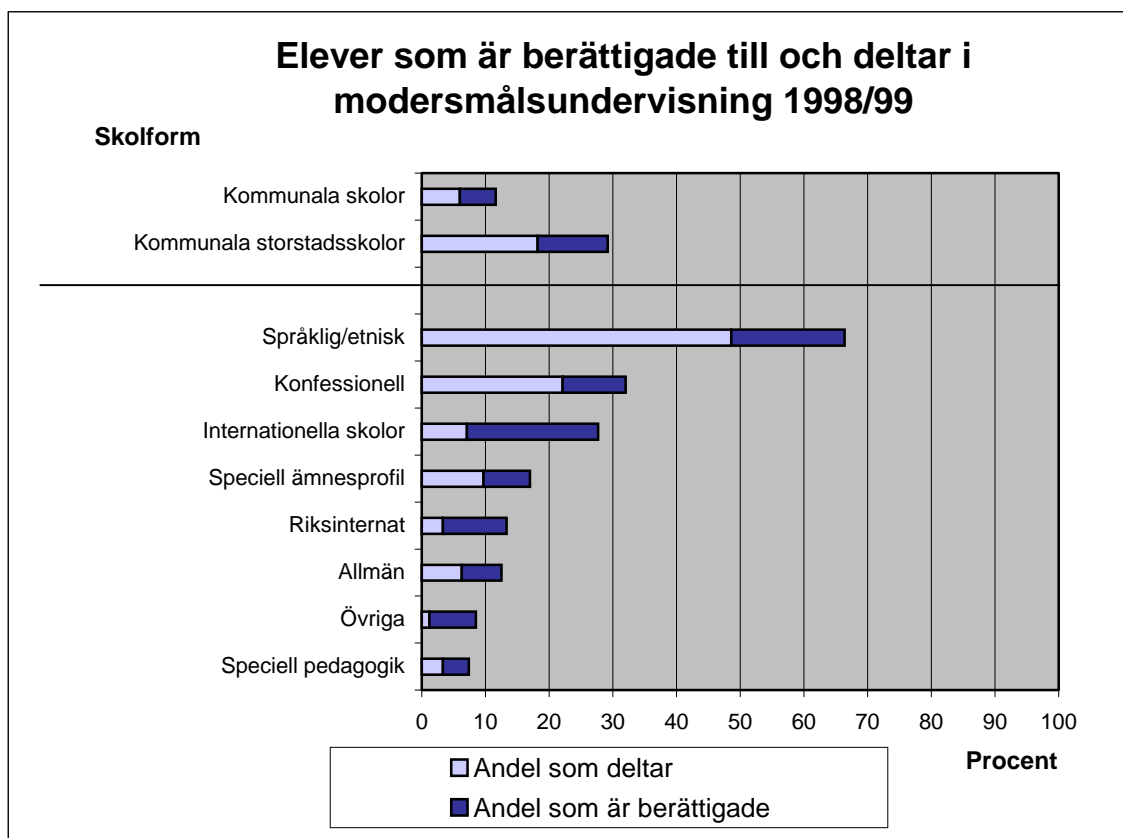
Fristående grundskolor omfattas enligt förordningen (1996:1206) om fristående skolor av de bestämmelser som finns i grundskoleförordningen (1994:1194) om modersmålsundervisning. En elev är berättigad modersmålsundervisning om en eller båda vårdnadshavarna har ett annat modersmål än svenska och språket utgör ett dagligt umgängesspråk för eleven.

I fristående grundskolor är det generellt sett fler elever som är berättigade till modersmålsundervisning än i kommunala skolor. De enda undantagen är fristående skolor med speciell pedagogik som inriktning och skolor som går under benämningen övriga. I dessa skolor är det mindre än 10 procent av eleverna som är berättigade till modersmålsundervisning.

Andelen elever som är berättigade till modersmålsundervisning skiljer sig stort mellan olika inriktningar. I skolor med språklig/etnisk inriktning är närmare 70 procent av eleverna berättigade till modersmålsundervisning.

Även i de kommunala skolorna skiljer sig andelen mycket mellan olika kommuner. Diagrammet visar skillnaden mellan storstäder och det nationella genomsnittet.

Diagram 6

Lagar och förordningar som styr godkännandet av fristående grundskolor

En fristående skola får anordnas av enskilda fysiska och juridiska personer. Godkännandet av en fristående skola som motsvarar grundskolan eller den obligatoriska särskolan regleras i skollagens nionde kapitel och beslutas av Skolverket. Skolverket beslutar även om rätten till bidrag.

I skollagens 9 kap. står att läsa att :

En fristående skola, vars utbildning ger kunskaper och färdigheter som till art och nivå väsentligen svarar mot de kunskaper och färdigheter som grundskolan, särskolan respektive specialskolan skall förmedla, skall godkännas, om

1. skolan även i övrigt svarar mot de allmänna mål och den värdegrund som gäller för utbildning inom det offentliga skolväsendet,

2. skolan står öppen för alla barn som enligt denna lag har rätt till utbildning inom motsvarande skolform i det offentliga skolväsendet, med undantag för sådana barn vilkas mottagande skulle medföra att betydande organisatoriska eller ekonomiska svårigheter uppstår för skolan,

3. skolan har minst 20 elever, om det inte finns särskilda skäl för ett lägre elevantal,

4. skolan, om den motsvarar särskolan eller specialskolan, bereder eleverna de omsorger som behövs, och

5. skolan uppfyller de ytterligare villkor som regeringen föreskriver i fråga om utbildningen vid fristående skolor och om antagningen till och ledningen av sådana skolor.

En fristående skola som avses i denna paragraf får inom ramen för vad som sägs i första stycket 1 ha en konfessionell inriktning.

Ett godkännande kan avse vissa årskurser. (SFS 1996:1044)

En godkänd fristående grundskolan skall av Skolverket förklaras berättigad till bidrag om inte skolans verksamhet innebär påtagligt negativa följder för skolväsendet i den kommun där skolan är belägen eller att skolan tar ut avgifter i strid med 9 kap. 7§ skollagen.

Förutom vad som står att läsa i skollagen regleras de fristående grundskolorna även av bestämmelserna i förordningen om fristående skolor (1996:1206). Där fastslås att Skolverket vid handläggningen av ett ärende om godkännande av och bidrag till en skola skall bereda den kommun där skolan skall vara belägen tillfälle att yttra sig. Kommunen har rätt att yttra sig om de eventuella effekter som en nyetablering av en fristående skola skulle kunna innebära för det allmänna skolväsendet i kommunen. Om en kommun hävdar att nyetableringen medför påtagliga negativa följder för skolväsendet i kommunen, skall Skolverket särskilt pröva frågan om rätt till bidrag.

För de fristående grundskolorna gäller även att de skall erbjuda eleverna skolhälsovård (14 kap. 7 a § skollagen) och modersmålsundervisning (1996:1206) som motsvarar den som ges inom motsvarande skolform inom det offentliga skolväsendet. Vad som sägs där gäller dock inte de internationella skolorna.

De fristående grundskolorna är dessutom skyldiga att delta i de nationella ämnesprov i svenska, engelska och matematik som används i det offentliga skolväsendet i slutet av årskurs 9.

Skolverket får medge att en fristående skola anordnar prövning och utfärdar betyg enligt de bestämmelser som gäller för motsvarande skolform inom det offentliga skolväsendet.

Tabeller och diagram

Tabell 1. Antal fristående grundskolor fördelade per kommun

Tabell 2. Andel av kommunernas grundskoleelever som går i en fristående skola

Tabell 3. Antal skolor per inriktning

Tabell 4. Skolstorlek

Diagram 1. Antal verksamma fristående grundskolor

Diagram 2. Antal elever i fristående grundskolor

Diagram 3. Antal ansökningar per år

Diagram 4. Antal elever per lärare 1998/99

Diagram 5. Utbildningsresultat 1997/98

Diagram 6. Elever som är berättigade till och deltar i modersmålsundervisning 1998/99

Käll- och litteraturförteckning

Barnomsorg och skola- jämförelsetal för huvudmän. Delrapport 1999 nr 165

Barnomsorg och skola i siffror 1999. Del 1 Betyg och utbildningsresultat. Skolverkets rapport nr 159.

Beskrivande data om skolverksamheten 97. Skolverkets rapport nr 135

Beskrivande data om skolverksamheten 96. Skolverkets rapport nr 107

Fristående grundskolor 1997- en rapport om verksamhetsåret 1997 på enheten för fristående skolor och svensk undervisning i utlandet. Dnr 98:3053

Fristående skolor för skolpliktiga elever. Erfarenheter och synpunkter från åren 1991/02 och 1992/93. Skolverkets rapport 93:1926

Godkännande av fristående skolor för skolpliktiga elever 1993/94. Skolverkets rapport 95:274

Godkännande av fristående skolor för skolpliktiga elever 1994/95. Skolverkets rapport 95:1899

Godkännande av fristående skolor som motsvarar grundskolan- erfarenheter och synpunkter. Skolverkets rapport nr 108 .

I God Tro- samhället och nyandligheten. Sou 1998:113

Proposition 1995/96:200 Fristående skolor m.m.

Resurser på lika villkor? Sou 1998:112

Skolan- jämförelsetal för skolhuvudmän. Delrapport 1998 nr 146

Skolverkets interna friskoledatabas

